

‘Wilt u terug?’

FOTO: SIMEN HENDRIKS

Psychiater Van Dantzig over geestelijke volksgezondheid

‘Onze lichamen worden uitvoerig geïnspecteerd, al voordat ze geboren worden. Uw eten, uw drinken, uw tanden - alles staat onder controle. Het is eigenlijk raar dat we de psychische gezondheid niet in de gaten houden’, beweert psychiater Andries van Dantzig. En daarvoor hebben we therapeuten nodig, want: *‘Lekenpsychologie, het is goed bedoeld maar je hebt er niets aan.’*

DOOR MARJAN SLOB

P sychologisering van het bestaan? Ik zou er niet aan denken zelf dat woord te gebrui-

landse bedrijfsleven is daar nog steeds weinig van te merken.’

Psychiater en oud-hoogleraar Andries van Dantzig (1921) blijkt een lange, benige man, die me zonder veel omhaal

vermoedelijk. Vindt hij dan niet dat de psychologie diep is doorgedrongen in ons bestaan?

‘Zeker, er is het een en ander veranderd’, luidt het antwoord. ‘Mensen met psy-

► we er samen niet uitkomen, dan kunnen we er iemand bij halen. Ik vind dat positief. Tja, hoe goed dat praten over gevoelens precies is voor het peil van de geestelijke gezondheid, weet ik niet. Daar heb ik geen cijfers van. En u ook niet, zou ik zo denken. Maar laat ik u een tegenvraag stellen: wat verstaat u eigenlijk onder psychologisering?

- *Stel: ik praat met een vriend over een probleem dat ik met mijn baas heb. Dan zal die vriend eerder dan vroeger opmerken dat ik altijd moeite heb met vaderfiguren, of iets dergelijks. Dat vind ik psychologisering. Die vriend had me immers ook kunnen aanraden om in de ondernemingsraad te gaan zitten.*

'Ach, mensen willen graag helpen en bedenken dan maar wat. Lekenpsychologie. Goed bedoeld, maar je hebt er niets aan. Laat ik u een verhaal vertellen. Ik heb het al vaker verteld, maar ik vind het dan ook heel veelzeggend: een volkswrouw werd vreselijk behandeld door haar man - hij sloeg en treiterde haar, enfin, afschuwelijk. Ze besloot er met de pastoor over te praten, en die wist haar te melden dat het huwelijk heilig is. "Wat moet ik dan doen?", vroeg de vrouw. De pastoor antwoordde: "Bidden dat hij zalig afsterft." Ik bedoel maar: ook in een andere context krijg je wel eens advies waar je niet zoveel mee kunt.'

- *Niettemin: psychologisering depolitiseert. Het keert de blik naar binnen in plaats van hem op maatschappelijke structuren te richten.*

'Dat klinkt me nogal ouderwets in de oren! U propageert een soort neo-marxistische opvatting, waarin psychi-

sche kwalen het produkt zijn van sociale determinanten. Ik denk dat het probleem zo niet juist is gesteld. Zeker: werkloze ouders zijn wellicht ongelukkige ouders, en ongelukkige ouders hebben ongelukkige kinderen. Maar die kinderen maak je niet meer beter door de werkloosheid te verminderen hoor!' 'Een goede aanpak van de volksgezondheid beweegt zich altijd op meerdere niveaus. Dat is niets nieuws. We bestrijden cholera door individuen te behandelen en door de algemene hygiëne te verbeteren.'

- *Psychotherapie is volgens u niet de oplossing voor alle problemen waar individuen mee kampen?*

'Vanzelfsprekend niet! Dan zouden we dweilen met de kraan open! Ik beschouw het analyseren van de factoren die groepen mensen ongelukkig maken zelfs als een van de taken van de psychotherapie.'

- *U erkent dus dat maatschappelijke processen mensen ziek kunnen maken?*

Aarzelend: 'Ja, je mag de cultuur wel aansprakelijk stellen, maar het ligt heel subtiel, want de cultuur bereikt ons via het microniveau. De ene werkloze vader is de andere niet. Vader één wordt misschien zwaar depressief, terwijl vader twee blij is dat hij eindelijk tijd heeft voor zijn hobby's. Dus als je naar het individuele geval kijkt, heb je weinig aan die grote sociologische determinanten. Maar als je als therapeut een patroon gaat zien, als je merkt dat een bepaalde situatie veel mensen ziek maakt, dan zou het je taak zijn om dat te melden.'

'Wat dat betreft is het jammer dat Freud zoveel nadruk is gaan leggen op de psy-

chische beleving, ten koste van de reële ellende. Trauma-specialisten ontdekken tegenwoordig zoveel reële ellende, bijvoorbeeld rondom incest. En wat zie je? Juist nu de reële ellende zo immens blijkt te zijn, wordt de weerstand tegen ingrijpen groter. Psychisch leed wordt tot een luxe-probleem verklaard. In plaats van te zeggen: "We zouden al het psychisch leed de wereld uit willen helpen, ook al zal ons dat helaas niet lukken", zeggen we: "Ach, het valt wel mee met dat psychisch leed".'

'Minister Borst stelde voor om psychotherapie uit de AWBZ te schrappen, want ze kent een vrijgevestigde therapeute in haar buurt die problemen behandelt die je volgens haar ook met de buurvrouw kunt bespreken. Voor het gemak vergeet ze dat dertig procent van de psychiatrische patiënten ernstige jeugdtrauma's heeft. Ach, ze zit dan ook verschrikkelijk klem. Ze kan al die behandelingen die feitelijk nodig zijn met geen mogelijkheid financieren.'

'WEET U WAT DAT ZIJN, WINKELKINDEREN?'

- *U vindt dat minister Borst geestelijk lijden bagatelliseert?*

'Ach, ik vermoed en hoop dat minister Borst niet goed is geïnformeerd.'

- *Misschien stellen mensen zich soms gewoon aan.*

'Dat hebben mensen eeuwenlang te horen gekregen: "Stel je niet zo aan". Heeft dat geleid tot een neurose-vrije samenleving? Welnee. Het lijden werd erdoor geprivatiseerd. Het beeld van de ideale mens bleef ongewijzigd, en elke afwijking werd de verantwoordelijkheid van het individu. Voor een goede katholiek kwam zelfversterving vroeger op de eerste plaats. Voor een calvinist de schuldbelijdenis tegenover God, en voor een socialist misschien het grote ideaal waarvoor je eigenbelang moest wijken. In zoverre jij niet voldeed aan het beeld dat die ideologieën van een mens presenteerden, was dat jouw probleem. Zo is het niet meer. Het verschil tussen hoe mensen zouden moeten leven en hoe ze echt zijn, is kleiner geworden. En dat maakt dat ze zich minder hoeven te schamen.'

ADVERTENTIE

Essay-wedstrijd

ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan
van de Vereniging Het Spinozahuis

thema: *Spinoza en de tolerantie*

1e prijs f 2500,- en publikatie

Prospectus verkrijgbaar bij

Vereniging Het Spinozahuis, Paganinidreef 66, 2253 SK Voorschoten. Tel. 071-5612759

- Is dat een vooruitgang? Misschien zijn mensen in het echt wel enorm egoïstisch en egocentrisch. Als ze geen reden hebben om dat te verbloemen, kan het nog wel eens moeilijk worden om een samenleving in stand te houden.

'Ah! Zoals u wellicht weet, is dat een probleem dat me zeer interesseert. Een samenleving veronderstelt regels - anders is er geen sprake van een samenleving, maar van een strijd van allen tegen allen. Maar het aanhangen van waarden is niet iets waar een volwassene toe besluit. Je hangt bepaalde waarden aan vanwege de indoctrinatie die je als kind ondergaat. Wat dat betreft rust er een zware verantwoordelijkheid op het gezin!'

'Uit de huidige pluriformiteit van wensen en verlangens bloeit geen meta-waarde op. Ik denk dat we ernstig over zo'n meta-waarde moeten nadenken, en daar vervolgens onze kinderen mee moeten opzadelen.'

- Is zo'n meta-waarde echt nodig? De meeste mensen vinden het wel best wat anderen doen. Misschien is zo'n onverschillig-tolerante houding al voldoende. 'Dat is inderdaad een brede moraal: "Doe maar waar je zin in hebt, als ik er maar geen last van heb". Ik vind dat een prima waarde. Maar ook die waarde moet je al geleerd zijn, en je moet inzien dat die waarde in je eigen belang is.'

'In de verzorgingsstaat zingt de waarde rond dat we rekening moeten houden met de zwakken. Toch lijkt die waarde zonder veel protest vervangen te kunnen worden door een negentiende-eeuwse ideologie van de marktwerking. Neem de winkelsluitingswet. Misschien goed voor grote bedrijven, maar denkt u eens aan al die winkelkinderen die dat gaat opleveren. Weet u wat dat zijn, winkelkinderen? Kinderen die leren dat ze hun eigen verlangens altijd opzij moeten schuiven, omdat hun ouders zich altijd in dienst moeten stellen van de winkel. Die kinderen moeten hun ouders eren omdat ze hen verwaarlozen. Over winkelkinderen heb ik de politici niet gehoord. Vind je dat soort dingen wel of niet de moeite waard om over na te denken? Dat is de vraag.'

- Vooral oudere mensen zeggen soms: 'Rakel die ellendige gebeurtenis nu niet op. Het maakt je maar overstuurd en je kunt er

toch niets meer aan veranderen.' Misschien hebben ze gelijk.

'Verdriet is de waarheid van een bepaalde situatie. Je kunt ook in een illusoire toestand leven, maar mensen zijn in het algemeen meer gediend met de waarheid. Verdriet plaatst je met beide benen op de grond, en daar heb je meer aan dan aan mooie verhalen.'

'VERDRIET IS DE WAARHEID VAN EEN BEPAALDE SITUATIE'

- Misschien is therapie zelf een mooi verhaal: 'We worden allemaal rein geboren, maar iets of iemand verpest het voor ons, en de therapeut moet ons weer onschuldig maken.'

'Dat is een nogal primitieve opvatting van therapie! Psychotherapie is er absoluut niet om mensen gelukkig te maken. Therapie geeft mensen de waarheid van hun gevoel terug, in de veronderstelling dat de waarheid altijd beter is dan de neurose. Voor Freud was het doel van therapie: het omzetten van neurotische ellende in echte ellende. Therapie reactiveert de echte gevoelsconflicten. En dat kan heel pijnlijk zijn.'

- Dat begrijp ik niet. De waarheid van het gevoel was er immers in het begin al, maar die was kennelijk zo onverdraaglijk dat daar een neurose voor in de plaats moest komen. Waarom zou die eerdere waarheid dan nu opeens te prefereren zijn?

'Oh, om twee redenen. Ten eerste was er vroeger niemand die je oorspronkelijke conflict begreep. Je was alleen, zonder troost. De therapeut biedt in ieder geval basale troost. En ten tweede heb je je conflict ooit geïnterpreteerd met het interpretatieschema van een klein kind. Die oorspronkelijke interpretatie zou kunnen verdampen als je er met een volwassen blik naar kijkt. Misschien verdwijnen de demonen dan.'

- Geloof je zelf dat de waarheid altijd beter is?

Het is even stil. Dan: 'Ik heb nog nooit iemand meegemaakt die niet zei: "Weliswaar is dit een nare situatie, maar het is nog altijd beter dan dat neurotische gevoel".'

- Wat u betreft wordt controle op de psy-

chische gezondheid van kinderen een nieuwe taak van volksgezondheid.

'Onze lichamen worden uitvoerig gespecteerd, al voordat ze geboren worden. Uw eten, uw drinken, uw tanden - alles staat onder controle. Waarom zouden we dan een levendig kind dat in een half jaar tijd verandert in een teruggetrokken mensje niet kunnen vragen: "Is het nog gezellig thuis?" Het is eigenlijk raar dat we de psychische gezondheid van kinderen niet in de gaten houden. Dat zou op termijn een hoop ellende kunnen schelen.'

- En zo blijft er helemaal geen privé meer over. Sommige mensen lijden misschien nu al onder die dwang om te rapporteren over al hun gevoelens.

'Ze hóeven niet.'

- Als openheid over gevoelens de ideologie is, wordt het moeilijk daaraan te ontsnappen.

Spreidt zijn armen: 'Ja, alles komt voor. Mogelijk zijn er mensen die lijden onder de zucht naar openheid. Maar ik weet niet of daar méér mensen onder lijden dan onder de eenzaamheid van vroeger. Wilt u terug?'

ADVERTENTIE

Informatiedag filosofiedocenten Volksuniversiteiten

Doel:

- contacten leggen
- lesmateriaal uitwisselen
- oprichting van Docentensectie Volksuniversiteiten binnen de Vereniging voor Filosofie Onderwijs (VFO)

Zondag 17 november van 11.00 uur tot 16.00 uur op de Internationale School voor Wijsbegeerte in Leusden (Dode-weg 8)

Deelname gratis. Neem (ook als u niet komt) contact op met: VFO, Kees van Waerden, Grondel 13, 2411 DL Bodegraven, tel 01720-616821.